

A budai erdő misztériuma

A Bourbonok unokája a budai hegyekben — Gyöngé diák is lehet világhírű tudóssá — A kulturák sírásója — Az antik oszlopok eredete — Ezer esztendő történelmi faóriások — Az életelexir — A szépség törvénye — egyszerű számtani részlet

A sors útjai kiszámíthatatlanok. Itt van egy francia királyi család, a Bourbonok. Valamelyik Bourbon princ külön ágat alapít s ez az ág felveszi a La Rochefoucauld nevet; az utódokat már csak a hármaskör liliom a címerében emlékezteti egykori fejedelmi eredetükre. Aztán eljön a francia forradalom. Az egyik La Rochefoucauld-herceg belezökken a forradalom viharába, eldobja hercegi nevét s felveszi az egyszerű, de a franciára nézve oly sokat mondó *Francé* nevet, amely eredetileg La Français-nek hangzott. Aztán ennek az utódnak egyik unokája, katona létére elkerül Ausztriába, itt letelepszik; a fia már banktisztviselő és pedig az osztrák-magyar bank s ezt egy szép napon áthelyezik a bank pesti fiókjához. Itt fia születik, *Francé Rezső*, vagy ahogy ma a világirodalomban jobban ismerik: Raoul H. Francé. A gyerek közepes tanuló a pesti iskolákban; a lelke inkább kiviszi a budai hegyek közé s fiatal lelkében felzsong az erdő misztikus világa, amely majd évtizedek múlán *Az örök erdő* címen a csodás nagy Természet egyik legáhitatosabb mesekönyvévé, zsoldáros könyvévé tikkad össze...

Amikor a fiatal Francé a kilencvenes évek elején a budapesti kereskedelmi akadémiát végezte el, — hiszen Francé, akinek a nevét ma *Ostwald és Bölsche, Fabre és Maeterlinck,*

Arrhenius és *Carus Sterne* nevével emlegetik együtt, minden világsikere dacára is tudatosan magyar honpolgár akar maradni — bizony idehaza a legkevesebben gondoltak arra, hogy ez a fiatal ember egykor még forradalmian fogja átalakítani az életéről és az élet törvényeiről való egész tudásunkat. S még amikor a magyaróvári mezőgazdasági főiskolán s utóbb a budapesti állatorvosi főiskolán a planktonról és a protozoákról szóló mélyenszálló kutatásait tette közzé, akkor sem igen fogadták az eredményeit azzal a megértéssel, amely ennek a fiatal kutatónak a tudását és szervező tehetségét megillette volna. Elbátortalanodva hagyta el az országot, bár soha egy pillanatig sem felejtkezett meg azokról a nagyszerű oktatásokról, amiket magyar mestereitől az élet-úttára útravalóul kapott.

Viharos ifjúság

Életének furcsa zavaros szakasza következett most. Előbb papnak, aztán művész-történésznek indul a müncheni egyetemen. De amikor ezt a belső lelki válságot legyűrte önmagában, hirtelen nyílegyenes irányban töri magának utat. Műveit ma egyszerűen tizenkét nyelvre fordítják s egy-egy könyve a világ egész könyvpiacának zúciója.

Ilyen szenzációja lesz a modern népszerű természettudománynak az *erdőről* írott, zsolosmás mélységű, imaszerűen szép s amellett egy Wells fantáziájával, érdekfeszítő meseszövéssel megszerkesztett könyve, amelyben Francé elviszi az olvasót az Élet misztériumának legmélyéig az erdő nyugtalanul susogó, örökké zizegő muzsikájának orgonakíséréte mellett.

Mint ahogy Maeterlinck megelevenítette felejthetetlen szép írásaiban a hangyák és a méhek csodálatos társadalmi berendezkedését, úgy elevenül meg Francé tolla alatt is az erdő ezer rejtelme. Évezredes regények peregnék le a szemünk előtt, amelyek együttevée az Élet hatalmas szimfóniáját jelentik. Sorstragédiák fűzik együvé a sokezeréves faóriásokat és a mindössze pár órát élő, mikroszkópikus nagyságú élőlényeket, amelyeknek sorsa mégis elválaszthatatlanul fűződik egymáshoz: egymás nélkül nem tudnának lélekzeni, sem élni.

A városok sírásója: a giliszta

Nyomon követjük Francé ragyogó stílusú vezetésében az örökké örlő malmot, amely az Alpokat évszázadonként egy-egy méterrel leskalpolja, úgy hogy a hordalékukból szinte évre pontosan kiszámíthatjuk ezeknek a hegyóriásoknak a korát. Bagatell pár száz ezer évesek a legöregebbek is közülök. És mégis valósággal öröklétnék tűnik fel ezeknek a kolosszusoknak a kora az emberi kultúra alkotásaihoz, a városokhoz képest. Világhistóriai tény, hogy *nincs háromezer esztendőnél öregebb város*. Mi öli meg a várost?

Francé egy szóval felel rá: az Erdő, amelynek élete örök, végtelenebb, mint az Alpok kőrengetegei. Évről-évre, őszi-őszre a fűmagvak miriádjai repkednek szerte a levegőben s ahol csak egy kis pihenőre talál, már felveri a fejét a gyom: ezt nyomon követi a bokor, utána jön a fa s vele együtt az erdő egész fantasztikus állatvilága, amelyre nézve jellemző, hogy a fák kérgein és a rothadó lombon legalább *10.000 fajta mikroszkópikus gomba élőkölik*. Ezek szüntelen munkával aprítják, morzsolják a fa lehulló zöldjét s megteremtik a humuszt, az u. n. termőföldet. Itt pedig már is átveszi a szerepét az *emberi kultúra sírásója: a giliszta*. Ahol valamikor ezer évekkkel ezelőtt a Kelet nagy büszke százezres metropolisai terjengtek, ott ma a giliszta az úr s száz év alatt olyanná változtatja az egykori város felületét, mintha ott soha ember alkotó munkája, vágya, álmai, hatalmi törekvései nem is éltek, munkálkodtak volna.

Végletek a növényvilágban

Csodás világ elől tépi fel Francé a fátylat, amelynek méretei messzi meghaladják az ember alkotóképességét. Ugyanabban az erdőben találkozunk egészen apró talajbaktériumokkal, amelyek nem nagyobbak, mint a *mílliméter ötszázadrésze*, s viszont ott uralkodik fölöttük az erdei fa, amely versenyre kél akár a *kölni dóm tornyával is* és 156 méternél magasabbra nő meg. Egyáltalában megtanít az erdő a méretek tiszteletére, ha pl. meggondoljuk, hogy még a leghosszabb életű ember is apró gyerek olyik ősfához képest, aminő a Kalkutta melletti *Nerbudda* erdőben álló *óriási fűgefa*, amelynek lombsátra alatt *kényelmesen elfér 600—700 zarándok* s amely pontos históriai adatok alapján kimutathatóan *legalább 2500 éves* már, mert már Nearchus, Nagy Sándor makedon királynak kísérője, mint India egyik csodáját emlegeti.

Az életelixir rejtélye

És teli van az erdő mélységes tanulságokkal az emberi életre nézve is. Innen tudjuk meg, hogy a különböző fajok együttélése adja a legjobb milőt az élőlényre. Ha egy fa ugyanis egyedül él, akkor idővel el kell pusztulnia; de akkor a legmagasabb termétek, a legerőteljesebbek, a legegészségesebbek a fák, ha különböző fajtákat kevert állományban tenyésztenek: világos bizonyossággául annak, hogy a fajok szimbiózisa csak javíthatja az életerőket. Megtanuljuk aztán Francétól, hogy hol rejlik az *egész Teremtés legnagyobb csodája és rejtélye*: abban a kis gépházban, amelyet közönségesen a *fa levelének* nevezünk. Itt teremődik meg a rejtélyes *életelixir*, amelyet a kémikusok ezekkel a hieroglifákkal fejeznek ki: $C_6 H_{10} O_5$. Ismerjük ennek a képletnek minden egyes elemét és mégsem sikerült a vegyészeknek mindmáig ezt a képletet elevenen előállítani. Amelyiknek ez sikerülne, az már is a világ ura lenne, egyszeriben megállítaná a világhistória folyását, kezében lenne minden élet titka. S amit a világ legkiválóbb vegyészei nem tudnak megalkotni, azt nap-mint-nap, kora tavasztól egészen őszig elvégzi az igénytelen kis falevél, amely ebben a képletben halmozza fel a Nap hevét és dolgozza át az életfolyamat számára.

Ime, ilyen bámulatos mélységek ismeretéhez vezet el Francé új könyve: *Az örök erdő*, amely a *Dante kiadásában most jelent meg*, a különböző külföldi kiadásokkal egyidejűleg, magyar nyelven is. Ez a könyv nemcsak az őszi könyvpiac világszenzációja, hanem igazán maradandó lelki élmény: bűgő orgonaszó a Természet végtelen nagy templomában.